

KÖNYVISMERTETÉSEK

I/K/74

659.2

Tájékoztatás a változó társadalom részére
/Information for a changing society/
Organisation for Economic Co-operation and Development.
Paris, 1971. 48 p.

Az OECD 1969-ben kinevezett egy munkacsoportot azzal a feladattal, hogy tanulmányozza a változó világ társadalma számára szükséges tájékoztatást. Számos aspektusból vizsgálva, áttekintették a tájékoztatás egész területét, és figyelemreméltó tanulságokat, javaslatokat tettek közzé - elsősorban az OECD tagországok számára - az 1971-ben publikált jelentésben.

A kurrens tájékoztatásügyi politikát és gyakorlatot vizsgálva megállapítják, hogy a világon nagyon kevés ország - az OECD országok között pedig egy sem - rendelkezik olyan átfogó tájékoztatáspolitikával, amely egyaránt kiterjedne a természettudományos, műszaki és társadalomtudományi területekre. Ugyanakkor, valamennyi OECD országban működnek gazdasági és társadalomtudományi információt gyűjtő rendszerek, és hasznosítják a világon meglévő és hozzáférhető természettudományos és műszaki tájékoztatási rendszereket.

A jelentés egyik legfőbb értéke, hogy határozottan rámutat a tájékoztatási rendszerek közötti különbségekre a felhasználó szempontjából.

A tudós, a kutató nemcsak felhasználja, hanem elő is állítja az információt, mely az ismert közvetítő csatornákon át jut el a felhasználóhoz. A megtalált, feltárt információ azonban nem mindig járul hozzá a tudás tárházához, mert elavult vagy félrevezető, hibás stb. Ezért az információk elemzésére, értékelésére van szükség, mely igény létrehozta a speciális elemző központokat. Jelenleg az USA-ban a legfejlettebbek e szakterületi elemző/értékelő központok. Egyéb-

ként a diszciplínák közül a biológiai tájékoztatási rendszerek elmaradottabbak a fizikai tudományokéhoz képest.

A tájékoztatás az iparban foglalkoztatott mérnök szempontjából nézve a kutatóétól eltérő igényt mutat. Habár a legtöbb országban az ipar sokkal nagyobb támogatást élvez, mint a tudomány, az információközvetítés az ipar számára mégsem olyan széles körű, mint a tudomány területén. A hozzáférhető információk felhasználásának a hatékonysága is iparáganként változó, az elektronikai iparban pl. gyorsabb mint a jóval konzervatívabb építésügyben. Azonkívül a szóbeli tájékoztatás vagy a nem publikált irodalom olyan típusai, mint a vállalati irodalom, sokkal fontosabb információforrások; az iparban a publikált irodalmat kevésbé tudják közvetlenül felhasználni. Sokkal inkább szükségük van termelési, piaci, iparjogi természetű tájékoztatásra. Mindezeket figyelembe véve a technikusok és mérnökök az ipar speciális szükséglete szemszögéből új megközelítési módokat kívánnak, pl. kevésbé merev, rugalmas rendszereket, melyekben a tulajdonjogi, gazdasági kérdések és költségtényezők fokozottabb hangsúlyt kapnak.

A modern társadalomban a politikai és gazdasági döntésekhez egyre több tudományos és műszaki információra van szükség. A szervezők, tervezők és politikusok - kormány szinten vagy az iparban - általában szakemberek, akik ismerik saját szakmájuk tájékoztatási forrásait, azonban más szakterületek releváns információit tájékoztatatlanságból nem hasznosítják. Itt különbség van az üzemszervezési /Management Information System, MIS/ és az adatbankok, valamint természettudományos, műszaki információkereső rendszerek /Scientific and Technical Information, STI/ között. Gyakorlati hasznuk az analitikusan feldolgozott adatok sikerén nyugszik. Ahol az adatok és döntések logikai kapcsolata jól megszervezett, illetve a döntések visszahatnak a körülményekre, ott a MIS jól működik. A korszerű számítástechnika elősegíti az ésszerű és gyors döntést. További probléma még ehelyütt az információ közérthető interpretálása.

A jelentés másik fontos, mondhatni sarkalatos megállapítása, hogy míg a múltban a természettudományos és műszaki tájékoztatási rendszerek spontán fejlődés eredményei voltak, addig a társadalmi fejlődés mai stádiumában céltudatosan és előre tervezett tájékoztatáspolitikára van szükség, mely nem különíthető el a tudomány- és iparpolitikától, illetve az általános gazdasági és kulturális feladatoktól. Megfogalmazza a kormányzatok részére a szinte már evidensnek ható legfontosabb tennivalókat.

Rámutat a tájékoztatási rendszer működésének szükségyszerű intézményi jellegére; a nemzetközi függőségre; a speciális szükségleteket kielégítő munkaerő-szükségletre; a kutatás és fejlesztés növelésére az információ felhasználásának szempontjából. Felveti a centralizált vagy decentralizált, hálózatokra épülő rendszer lehetőségét, letéve a voksot a dinamikusabb, decentralizált mellett. Alapos elemzéssel kimutatja, hogy a természettudományok és műszaki szakterületek körében egyetlen ország sem lehet autonóm, az nemzetközi jellegű, viszont a társadalmtudományok és a politika nemzet-centrikus diszciplínák.

Végezetül megfogalmazza az OECD tennivalókat, melyek azonban hasznosíthatók más országok tájékoztatásügyének továbbfejlesztésében is.

Dáczér Éva

FOLYÓIRATCIKK REFERÁTUMOK

9/74

001.8:371.385.1

Az információ-felhasználók előkészítésének metodikája. /O meto-
dike podgotovki potrebitelej informacii./ - SAPIRO, E.L. = Naucno-
Tehnicneszka Informacija, Szerija 1. 1972. 7.sz. p.13-15.

A legtökéletesebb tájékoztatási rendszer sem lehet hatékony, ha a felhasználókat nem készítik fel a kellő módon a rendszer igénybevételére, valamint a rendszertől kapott információk felhasználására. Jelenleg egyre több főiskolán szerveznek fakultatív tanfolyamot, amelynek az a célja, hogy ismertesse meg a jövő szakembereit a tudományos-műszaki tájékoztatás alapjaival. Az alábbiakban megkíséreljük összefoglalni azokat a módszertani tételeket, amelyeket az ilyen jellegű tanfolyamokon figyelembe kell venni.

Az információs szükségletek három szintje különböztethető meg:

- az abszolút /a társadalom egésze által támasztott/;
- a tényleges /az egyes kollektívák által támasztott, valamint
- a kielégítendő /a konkrét felhasználók által támasztott/

szükségletek.

A társadalom egésze által támasztott szükségletek jellemzésénél ki kell fejteni azokat az okokat, amelyek a tájékoztatási tevékenységet önálló szakmai körre tették, be kell mutatni ezt a folyamatot, és részletesen ismertetni kell a tájékoztatási rendszer feladatait a tudományos-műszaki forradalom feltételei között. E feladatok közül az alábbiakat célszerű kiemelni:

- a funkcionális munkamegosztás biztosítása a tudományban;
- a tudományágak között a differenciálódás során kialakult terminológiai akadályok leküzdése;
- az egyes műszaki szakterületek közötti információs akadályok felszámolása a kereső rendszerek kialakítása útján;
- a tudományos eredmények átvitele a termelésbe, és végül
- a tudományos, illetve műszaki közlemények formájának tökéletesítése.

A tájékoztatási tevékenység második szintje az egyes, konkrét kollektíváké - itt kell vizsgálni és bemutatni a tájékoztatási tevékenység öt hagyományos folyamatát: az információ gyűjtését, analitikus-szintetikus feldolgozását, tárolását, keresését és szolgáltatását.

Rá kell mutatni, hogy az első és a második szintet a dokumentum, a tudományos és termelő munka eredménye kapcsolja össze egymással, és ennek kapcsán részletesen ismertetni kell a dokumentum fogalmát.

A tájékoztatási tevékenység fő folyamatainak mélyreható és a lehetőségek szerint mind több gyakorlati példával alátámasztott ismertetése után feltétlenül be kell mutatni a tájékoztatási rendszer szervezetét, különös figyelmet fordítva a központi, illetve az ágazati tájékoztatási szervekre. Az ismertetést össze kell kapcsolni legfontosabb kiadványaik és szolgáltatásaik jellemzésével.

A helyi tájékoztatási szolgáltatások bemutatásánál abból kell kiindulni, hogy fő céljuk az információnyújtás, tehát folyamatosan tanulmányozniuk kell a felhasználók tájékoztatási igényeit. Ki kell térni az igények megismerésének különféle módszereire, a szemlék, a prognosztikai és visszatekintő összeállítások készítésének elveire és gyakorlatára, a szelektív információterjesztő rendszerek kialakításának és működtetésének kérdéseire. Fel kell hívni a hallgatók figyelmét arra is, hogy a helyi tájékoztatási szerveknek komoly szerepet kell betölteniük a tudományos-műszaki propagandamunkában, és rendszeresen tájékoztatniuk kell feletteseiket a területükön kidolgozott új tudományos-műszaki eredményekről.

A tájékoztatási tevékenység harmadik szintjénél /az egyes felhasználók/két kérdést kell kiemelni: az igény megfogalmazását és a rendszer által nyújtott tájékoztatás további válogatását. Az igény megfogalmazását a felhasználók zöme nem érzi problematikusnak, ezért a hallgatókat gyakorlati példák segítségével kell meggyőzni arról, hogy még az olyan hagyományos rendszerrel folytatott "dialogus" is, mint a könyvtár, a különféle nyelvjárást beszélő emberek párbeszédére hasonlít. Erre építve kell azután ismertetni az osztályozási táblázatok, deszkriptor-szótárak használatát.

A tájékoztatási rendszer által szolgáltatott dokumentumoknak a felhasználást megelőző, további közvetlen válogatása a felhasználók számára mind komolyabb problémává válik, hiszen csak egyre kisebb részüket tudják elolvasni. A kérdés megoldásának legcélszerűbb útja, ha az alkotó csoportokon belül tájékoztatási szakemberek kapnak helyet - ennek ismertetésével, valamint az un. gyorsolvasás fontosságának hangsúlyozásával záródhat a tanfolyam.

Haraszthy Ágnes

001.811:311.2

10/74

A bibliográfiai hivatkozások és a felhasznált irodalom vizsgálata forrás-analízis céljaira. Összehasonlító értékelés. /Sources of citations and references for analysis purposes: a comparative assessment./ - BRITTAIN, J.M. - LINE, M.B. = Journal of Documentation, 29.k. 1.sz. 1973.márc. p.72-80.

A hivatkozások elemzése elterjedt a szakirodalomban. Kiváltképp-

pen kedvelt a hivatkozások számának vizsgálata, a nemzeti bibliográfiákban megjelent szakirodalom egyszerű összeszámlálásától a hivatkozási háló bonyolult elemzéséig.

Szigoruan véve a "hivatkozás" egy mű szerzőjének utalása egy másik műre. A bibliográfiai hivatkozások és felhasznált irodalom forrásadatait öt szempontból vizsgálták.

a/ A referáló és indexelő folyóiratok különösen folyóiratcikkek számszerű elemzésére alkalmasak és megbízhatóak.

b/ Nemzeti és általános bibliográfiák a monográfiák kvantitatív adatait tartalmazzák.

c/ Szakbibliográfiákat a felhasznált irodalom elemzéséhez csak ritkán használnak, akkor is csak úgy, mint a referálólapok részét.

d/ Primér kiadványokat

- a hivatkozott és
- a hivatkozó publikációk

szempontjából vizsgálják.

Az elemzést legelterjedtebben a primér kiadványok hivatkozásai alapján végzik. Rendszerint kiválasztanak egy "forrás" folyóiratot és azt elemzik, vagy számolják a benne megjelent cikkek hivatkozásait. Ebből valóban értékes adatokat nyerhetünk a forrás folyóiraatra, valamint a kulcs folyóiratokra vonatkozóan.

A hivatkozó publikációk vizsgálatának jó eszköze a Science Citation Index, melynek segítségével az egész hivatkozási háló nyomon követhető.

e/ A szemlék hivatkozásait is jól lehet elemezni, legmegbízhatóbban a minőségi felméréshez. Ezek egyesítik a referáló és indexelő folyóiratok, valamint a primér publikációk előnyeit.

A hivatkozás vizsgálatmódját a cél határozza meg: amennyiben mennyiségi adatokat akarunk mérni, a referáló folyóiratokat és az általános bibliográfiákat kell előnyben részesíteni.

Ha legtöbbet idézett irodalmat szándékozunk vizsgálni, az indexeket elemezzük, ha a "legértékesebb" irodalmat /erre való hivatkozást/ keressük: a szemléket. Speciális célra /pl. avulás, szóródás, témaköri koncentráció stb./ a primér publikációk elemzése a legjobb.

Az egyes források összevető tanulmányozása során betekintést nyerhetünk szerzők, de az egyes források hivatkozási szokásaiba is. Pl. egy szakcikk felvétele a referálólapba más szempontok szerint történik, mint egy szemle-cikkbe vagy szelektív bibliográfiákba való felvétele. A referáló folyóiratok szerkesztői referátum-választását a folyóirat szerkesztési politikája, kereskedelmi megfontolások befolyásolják. Ha a folyóirat teljességre törekszik, adatai nem monda-

nak többet, mint a publikációk számát. Ha válogatnak is: ez nem feltétlenül esik egybe a cikk tudományos értékével.

A primér irodalmi hivatkozásokból kiderül, hogy a szakmai közvélemény hogyan értékeli a munkát /bár itt a pszichológiai, szociológiai motívumoknak is befolyásoló szerepe van/.

A szemlék nagymértékben szelektálnak, és ezért a szerkesztő értékitéletét tükrözik. Ez egybeeshet a nagyközönség értékitéletével, de el is térhet attól.

A források összevető elemzése azért előnyös, mert módszert ad a szekunder folyóiratok, szemlék, bibliográfiák értékelésére.

Bobok Györgyné

11/74

002/438/

A tudományos tájékoztatás rendszere Lengyelországban. /System informacjii naukowej w Polsce./ - LUGOWSKI, B. = Zagadnienia Informacjii Naukowej, 1972. 2.sz. p.7-24.

Az 1971. évi 35.sz. minisztertanácsi határozat nyomán kialakulóban van a tudományos, műszaki és gazdasági tájékoztatás országos rendszere Lengyelországban. E rendszeren belül az egyes népgazdasági ágazatok szükségleteinek kielégítésére ún. tárca-rendszerek, a tudományos, társadalmi és adminisztratív szükségletek kielégítésére pedig ún. területi rendszerek működnek. A területi rendszerek része a tudományos tájékoztatás rendszere, amelynek részben kapcsolódnia kell az országos tájékoztatási rendszerhez, részben pedig viszonylagos önállósággal kell rendelkeznie vele szemben. Csak így lehet ún. biztosítani, hogy a tudományról a tudománynak szóló, illetve a tudományról más gyakorlati tevékenységeknek szóló információk optimálisan szerveződjenek, illetve áramoljanak.

A tudományos tájékoztatás rendszerének fejlesztéséről időközben távlati - ezen belül három szakaszra oszló - terv készült. A rendszernek, függetlenül a használók intézményi hovatartozásától, minden társadalmilag indokolt információs igényt ki kell elégítenie.

Működési elvei a következők:

- az érdemi tájékoztató tevékenységnek a különféle intézetek és intézmények információs részlegeiben kell folytania, s egy-egy konkrét tudományterület vagy tudományterület-csoport e tevékenységét a kijelölt vezető intézményeknek kell összefogniuk;
- az igények korszerű kielégítéséhez szükséges műszaki bázist centralizálni kell.

A tudományos tájékoztatás rendszerébe a Lengyel Tudományos Akadémia és a Tudományos, Felsőoktatási és Műszaki Minisztérium irányítása alá tartozó intézmények nyerne besorolást.

Az 1973 végéig megoldandó feladatok közé elsősorban az operatív fejlesztési tervek kidolgozása, valamint a vezető intézmények kijelölése és működési feltételeiknek /személyzet, technikai felszerelés/ biztosítása tartozik. 1975 végéig a rendszer többi tagjának működési feltételeit kell rendezni, illetve előkészíteni az átmenetet a rendszer automatizálására. 1980-ig kívánják megoldani a rendszer automatizálását, illetve a KGST országok tájékoztatási rendszerébe, valamint az UNISIST-be való bekapcsolódást.

A tudományos tájékoztatás fejlesztésénél igen erőteljesen kell figyelembe venni azokat a sajátosságokat, amelyek a tudományos dolgozók és egyéb információhasználók /népgazdasági szakemberek, mérnökök stb./ tájékozódási szokásai között különbséggént adódnak. A tudományos tájékoztatásban a hangsúlyok a gyors bibliográfiai tájékoztatásra, a primer források gyors és kellő teljességű beszerzésére, valamint a minél gyorsabb másolatszolgáltatásra esnek.

A fejlesztési program olyan kérdéseket is meg akar oldani, mint a káderképzés, a felhasználók képzése, a létesítmények építése, s nem utolsósorban kitűzi azokat a kutatási témákat is, amelyek tudományos alapossgá feldolgozása nélkül a tájékoztatás gyakorlata nem lehet sem eredményes, sem gazdaságos.

Futala Tibor

12/74

017.092:025.352:681.3

Több könyvtár gyarapodási jegyzékének gépi előállítás. /Strojové spracovanie spoločného zoznamu prirastkov vo viacerých knižniciach./ - IGUMNOV, J. = Technická knihovna, 16.k. 10.sz. 1972. p.274-277.

1970-ben jelent meg a Slovenské informacné centrum /Szlovák Információs Központ/ elnevezésű kooperációban résztvevő négy pozsonyi nagykönyvtár közös gyarapodási jegyzékének gépi előállítású próbaüzete. A füzetet MINSZK-ARDIS és IBM-GIPSY rendszer alkalmazásával készítették. 1971/72 folyamán TESLA 200-as számítógépen - most már félig-meddig üzemszerű körülményekre törekedve - az ARDIS 70 rendszer szerint ismételték meg a kísérletet.

A munkafolyamat mozzanatai a következők voltak:

• a beérkezett művek cimleírását, osztályozását és szlovák címfordítását /erre a KWIC-index összeállítására céljából volt szükség/ előre nyomtatott, az egyes adatok kódjait is feltüntető úrlapon készítették el;

• az űrlapra felvitt adatokat Consul 253-as gépen irták át, illetve lyukasztották 8 csatornás lyukszalagra, a BCD/IBM kódrendszert alkalmazva;

• a számítóközpontban mágnesszalagra vitték át a címfelvételeket;

• a számítógép kötetkatalógust állított elő két sorozatban; elkészültek a katalóguscédulák készítésére alkalmas alapösszeállítások; a szerzői és KWIC-indexek külön-külön valamennyi sorozathoz, illetve a kiadvány egészéhez is; a kiadók, nyelvek, országok, beszerzési mód, ár stb. szerinti összeállítások a könyvtárak belső használatára.

Az egy egység felvételére jutó költség kétszer akkora, mint a hagyományos feldolgozó módszernél.

A gépi eljárás azonban a hagyományosnál eredményesebb, tökéletesebb kiadványokat szolgáltat, korszerű könyvtárvezetést tesz lehetővé.

Futala Tibor

13/74

024:62

A műszakiak könyvtárhasználatáról. /Engineering libraries. A user survey./ - STRAIN, P.M. = Library Journal, 98.k. 9.sz. 1973.máj. p.1446-1448.

A műszaki könyvtáraknak figyelemmel kell lenniök műszaki használói kivánalmaira és idioszinkráziájára egyaránt. Egy amerikai vállalati könyvtár felmérte használói szokásait. Maguk a műszakiak vallottak arról, hogyan is használják könyvtárukat. A vállalat átszervezésénél ugyanis úgy vélték, helyes lenne megismerni, milyen igények merülnek fel a könyvtárral szemben, mit kell megváltoztatni, hogy a tervezés jó legyen. A szokatlan ebben csak az volt, hogy nem a könyvtáros, hanem az egyik üzemi részleg vezetője állított össze egy kérdőívet, és azt munkatársai körében szétosztotta. Az élénk visszhang hatására más részlegek is követték a példát. A cikk a spontán módon létrejött kérdőív és felmérés eredményeit foglalja össze, ismertetve mind a váratlan, mind a könyvtárosok régi, ismert tapasztalatait.

A kérdőív felvetette a katalógushasználat és böngészés viszonyát, a tartós kölcsönzés és közben más olvasók felmerülő igényének kielégítését, a könyvtár kölcsönzési szabályait és azok megtartását, a reportok, folyóiratok avulását, illetve a régebbi kiadványok hasznosságát, a mikrokártyák és az eredeti szöveg szükségességét elsősorban a reportok esetében, a döntést a beszerzésben, a könyvtárközi kölcsönzés kérdéseit, indexek használatát, hogy csak a legfontosabbakat emeljük ki.

Összefoglalóan megállapítható: a műszaki olvasó sokban hasonlít, de sokban különbözik is az átlag olvasótól. Hasonlít abban, hogy jó szolgáltatást akar és hogy mit ért jó alatt, arról megvan a maga véleménye. Különbözik abban, hogy ez a véleménye eltér a könyvtárosétól, mert nem ismeri a könyvtári módszereket és a mögötte rejlő logikát.

A műszakiakat ellátó könyvtárosoknak engedményeket kell tenniük gondolkodásukban, szokásaikban és akkor jól reagáló, hálás olvasóik lesznek.

Faragó Lászlóné

14/74

025.17

Egy sajtódokumentáció problémái /Sajtóarchívum/. /Probleme einer Pressedokumentationsstelle /Pressearchiv/. - MINELLI, L.A. = Nachrichten, Nouvelles, Notizie, 49.k. 3.sz. 1973. p.105-111.

Sajtódokumentáción a szerző egy adott földrajzi területről - ez esetben Svájcra - szerzett információgyűjteményt ért, amelyet a szerkesztői munka megkönnyítésére gyűjtöttek össze, mégpedig magából a sajtóból.

Egy ilyen jellegű dokumentáció alapelve - céljából adódóan - a könnyű áttekintés és a gyors hozzáférhetőség. Egy napilap szerkesztésénél csak az azonnali tájékoztatás használható. Nincs lehetőség külön személyzet beállítására sem, a szerkesztőknek maguknak kell kezelniük a gyűjteményt, lényegében önkiszolgáló rendszerre van tehát szükség.

Néhány alapelv:

- szekundér dokumentáció mellőzése az áttételes keresés /index, utalók stb./ nehézsége miatt;
- az információhordozók egységes formája;
- az évfolyamonkénti elrendezés;
- szigorú és egyszerű tárgyszavak szerinti betűrend.

A munkamódszer: az átnézett lapokban pirossal megjelölik a kivágandó anyag kezdetét és végét. Kétoldalas cikkek esetén vagy két példányra, vagy másolatra van szükség. Erre a célra készített, beállítható bélyegző segítségével azonosítják a forrást, a pontos dátumot.

A kiválasztás kritériuma: - szükség lesz erre valaha? kétséges esetben inkább az "igen" mellett kell dönteni.

Besorolásnál /tárgyszavazásnál/ a kérdés: - hol is kereshetik? Az utalások elkerülésére javasolja hasonló téma kivágását más lapból vagy ugyanannak a cikknek másolatát más tárgyszó alá helyezni. A tárgyszavak számát minél alacsonyabbra kell venni, hogy az egész rendszer gyorsan és könnyen áttekinthető legyen. Komplex témákban ugyanis kronológikus a sorrend, kár alcsoportokra bontani.

Részletesen ismerteti a tárolásra használt iratrendező rendszert, még a ragasztáshoz használt ragasztóceruza minőségét is. A szerző véleménye szerint azonban a sajtóarchívum legnagyobb problémája: a jó újságíró nem jó dokumentátor és fordítva, ezért a svájci szerkesztőségek jó része előfizet egy mások által már felállított sajtódokumentációra.

Faragó Lászlóné

025.98

15/74

Esettanulmány egy egyetemi könyvtár költöztetéséről. /Moving an academic library: a case study./ - LUMB, A.E. = Journal of Librarianship, 4.k. 4.sz. 1972.okt. p.253-271.

Egy könyvtár költöztetése körültekintő munkát igényel, melyhez a szakirodalom ismerete is szükséges. Mindaddig azonban kevés volt a költöztetésre vonatkozó irodalom, az is főleg amerikai szerzők tollából. Ennek oka, hogy a könyvtárosok nem voltak nagyobb szabású állománymozgatásra kényszerítve egészen mostanáig. Jóllehet a költözködéssel járó problémák esetenként eltérőek, a Salfordi Egyetemi Könyvtár költöztetésének tapasztalatai hasznos segítséget nyújthatnak hasonló gondokkal küzdő könyvtáraknak.

A költözésnél a következő szempontokat kell elsősorban figyelembe venni:

1. a költözés dátumának, időbeosztásának elkészítésekor az éves zárvatartás időpontját és az olvasói igényeket;

2. a szállítás lebonyolításánál a külső szállítási vállalkozó vagy "belső" munkaerők alkalmazásának előnyeit és hátrányait.

A döntést befolyásolja a szállítandó állomány nagysága, mérete, továbbá a rendelkezésre álló személyzet. Mindkét megoldás mellett vagy ellen számos érv és ellenérv szól. A hivatásos szállítási vállalkozók alkalmazásának előnye pl. hogy rendelkeznek a szállításhoz szükséges eszközökkel; időeltolódás esetén több munkaerőt tudnak biztosítani; többet dolgoznak a normál heti munkaidőnél. Viszont ez esetben nem a könyvtár irányítja komplexen a műveleteket, embereket, kisebb az esetleges változtatás lehetősége a tervben; a szállítóknak idegen a könyvtár raktározási rendje, tehát a sorrendben való szállítás gondot okozhat. A külső szállító vállalattal végzett költöztetés

nyilván gyorsabb és ezáltal minimális a szolgáltatások megszakítása, viszont a belső munkaerővel olcsóbb a költöztetés.

Mivel minden könyvtár eltér a másiktól, természetesen nem lehet egységes szempontokat megadni, csupán néhány alapelvet:

- amíg nem elkerülhetetlenül szükséges, a könyvtár ne zárjon be, még ha ez többletkiadással is jár;
- a szállítás folyamatos menetéhez legalább két jármű szükséges;
- a szállítás céljára használt dobozok jelölésére nagy gondot kell fordítani.

A cikk rendkívül részletesen foglalkozik a költözés minden aspektusával, legyen az költöztetendő állomány, vagy költözést bonyolító személy. Tanácsai gyakorlatiak, kézenfekvők. Véggkövetkeztetéseiben cáfolja egy könyvtáros mondását, mely szerint "a költöztetés egyszerű dolog, bárki megcsinálhatja". Nem egyszerű, mert a könyvtár költöztetésére ritkán kerül sor, éppen ezért nem lehet ehhez a szakértelmet megszerezni, kifejleszteni. Mások példája, tapasztalata viszont jó ismeretszerzési forrás lehet.

Bocskay Péter

16/74

371.385.1:378.4/437/:002

Tájékoztatók és felhasználók képzésének új programja Csehszlovákiában. /Nowy program kształcenia pracowników i użytkowników informacji naukowej w Czechosłowacji./ - MERTA, A. = Zagadnienia Informatyki Naukowej, 1972.2.sz. p.25-38.

Az állami kutatási terv keretében a prágai Károly Egyetem Informatikai és Könyvtártudományi Tanszéke kidolgozta a tájékoztatók és felhasználók képzésének új programját. A programot 1972 és 1974 között kísérletezik ki a gyakorlatban, majd 1975-ben véglegesítik.

Kidolgozásánál abból indultak ki, hogy a tájékoztatók /köztük a könyvtárosok és bibliográfusok/ képzésének közös - informatikai - alapja van, majd ezt követően két fő irányba lehet szakosítani a képzést, um. a tudományos és műszaki tájékoztatás /tájékoztató központok és szakkönyvtárak/, valamint a kulturális-esztétikai tájékoztatás /nyilvános könyvtárak/ irányába.

A nappali tagozatos képzésnek mindenekelőtt a tervező és operatív funkciókat ellátó munkatársakat kell biztosítani, a posztgraduális képzésnek pedig azokat a szakembereket kell informatikai ismeretekhez juttatni, akik a tájékoztatás tárgydiszciplinájának megfelelő alapképzettséggel rendelkeznek.

Az eddig kidolgozott program a felsőfoku oktatásra vonatkozik, a későbbiekben ezekből kell levezetni a középfoku tájékoztató képzés programját.

Az új program tartalmát - a már említett szakosodáson kívül - a következő körülmények határozzák meg:

a/ a műszaki, tudományos és egyéb információk termelésének, szét-sugárzásának és felhasználásának 20-50 évre előtekintő prognosztizálása;

b/ az informatika és társdiszciplinái mai helyzete.

Az új program tantárgycsoportjai a következők:

- bevezetés az informatikába;
- az információs források és a velük kapcsolatos problémák;
- az olvasók és az információ felhasználói;
- a be- és a kimenet az információs folyamatban;
- az információs folyamat technikája;
- az információs rendszerek és hálózatok szervezése és irányítása;
- információs rendszerek tervezése és működtetése;
- az információs rendszerek története.

A képzés programjával együtt készült el a felhasználók oktatásának programrendszere is. Eszerint az információk felhasználásának oktatására minden iskolatípusban sor kerülne. A felsőoktatási intézmények számára 28 órás program készült, mégpedig a következő témakörök-ből:

- a felhasználók oktatásának jelentősége;
- a tudományos tájékoztatás társadalmi jelentősége;
- informatika mint tudományos diszciplína;
- az információs források létrejötte, az információs nyilvántartás fejlődése és végzése;
- információs rendszerek, elemeik, strukturális kapcsolataik;
- az információs rendszerek dolgozóinak és felhasználóinak kapcsolatai;
- információkereső technikák;
- az információk felhasználása az alkotó és az irányító munkában;

- a saját információs gyűjtemény feltárásának technikája;
- automatizált információs rendszerek.

Számolnak azzal is, hogy a különböző intézményekben dolgozó szakemberek is rendszeres tanfolyami, szemináriumi stb. felkészítésben fognak részesülni.

Futala Tibor

17/74

659.21.011.54:681.3.004

A gépesített szolgáltatások hasznosítása. /Utilization of mechanized services./ - HAYGARTH, J.A.R. = The Information Scientist, 6.k. 4.sz. 1972. p.131-143.

A gépesített, főleg a számítógépes szolgáltatások behatolása a tájékoztatásügy területére gyors fejlődést, sőt forradalmat idézett elő az információfeldolgozás módszereiben, a tájékoztatás eszközeiben. A tájékoztatási rendszer harmónikus kialakítása érdekében szükség van egy olyan egyensúly megteremtésére az ember és a számítógép között, melyben az ember játssza a nem automatizálható feladatok elvégzésének a szerepét, a gép pedig a rutinmunkákat teszi gyorsabbá és hatékonyabbá.

A gépi szolgáltatások alkalmazását és felhasználását a következő, a tájékoztatásügyre nehezedő mennyiség és költségtényezők nyomása magyarázza, illetve az a tény, hogy

- megnövekedett a dokumentáció volumene;
- a tájékoztatást igénylő egységek mérete, az igénylők száma;
- a szakterületek száma;
- az irodalom több diszciplináris megközelítési igénye;
- a tájékoztatási munka gyorsítása;
- a személyzeti költség;
- a számítógéphez való hozzájutás lehetősége;
- a produktivitás és a profitálhatóság iránti igény;
- a költség-centrikus szemlélet terjedése;
- az információs szolgáltatások tökéletesítésére vonatkozó igény.

A kurrens irodalom és benne való keresés volumenének növekedése, a szolgáltatások ésszerűsítésének tendenciája a centralizálás felé mutat. Az egyre szaporodó igények kiszolgálása azonban kapcsolatban áll a költségtényezőkkel is. /A késlekedés a tájékozódásban is okozhat költségeket - veszteséget - bár az irodalomban a sebesség követelményét néha túlzó módon vetik fel./ E két tényező - a méret és a költség - a gépesített szolgáltatások fokozott igénybevételét indokolja. E gondolat illusztrálására a cikk bemutatja és röviden értékeli az ICI Pharmaceuticals Division információs szolgáltatását, melyben kísérletet tettek különféle, a vállalatnál létesített, illetve más, külső forrásokból származó gépesített rendszerek adaptálására és továbbfejlesztésére. A rendszer röviden összefoglalva a következő - tökéletesített - részrendszerekből áll.

ASSASSIN = az ICI Agricultural Division átfogó információs feldolgozási rendszere, mely témafigyelést, gyors tájékoztatásra szóló kötetkatalógust és számítógépes keresést foglal magában.

A Derwent cég mágnesszalagos adatait átültették saját előállítá-su lyukkártyára.

A MEDLARS indexeinek saját vállalati célra történő használatához nagy költséggel tezauruszt szerkesztettek.

A Citation Index a maga nemében egyedülálló, speciális és jól használható rendszer az ICI feltételei mellett is.

A különféle KWIC és KWOC rendszerek /Chemical Titles; Biological Abstracts Subjects in Context; Chemical Substructure Index; Wiswesser Line Notation/ mágnesszalagjainak adatait a saját adatbankjukba olvasztják be. A KWOC manuális kereséséhez szolgáltat kitűnő indexeket, míg a KWIC rendszert a következő indexek előállításában használják:

- cikk címe, szerző, utalások szerint rendezett index;
- műcímes index;
- periodikusan megjelenő reportok indexe;
- tezauruszok melléklete;
- cégek és országok szerinti index;
- személyeknél vagy munkahelyi csoportoknál tárolt dokumentumgyűjtemények indexei;
- könyvek kötetkatalógusa;
- raktári állományi jegyzékek;
- reportok kölcsönzési jegyzékek;
- műszaki rajzok indexe;
- tárgyszavas index;

• kémiai szerkezeti index.

Témafigyeléses szolgáltatást /SDI/ az ICI Pharmaceutical Division a kereskedelemben hozzáférhető tiz szalag felhasználásával végzi. A tapasztalatok szerint e szolgáltatások akkor a legproduktívab-
bak, ha az információ felhasználója, a kutató vagy mérnök és a tájé-
koztatási szakember között szoros a kapcsolat a témák /profiles/ ki-
választásában, majd a további értékelésükben, esetleges módosítások-
ban. Tapasztalatuk szerint a szolgáltatás nagy megtakarítást eredmé-
nyez az információ felkutatására fordított idő terén.

Dáczer Éva

18/74

800.86:37

Idegen szaknyelvi oktatás. /Fachsprachenanalyse und Fremdspra-
chenunterricht./ - HARTMANN, R.R.K. = Lebende Sprachen, 18.k. 4.sz.
1973.jul.-aug. p.97-99.

Azoknak, akik szakmai tanulmányokat folytatnak, az idegen nyelv-
vekből elsősorban a megfelelő szaknyelvet kell ismerniük. Egyes főis-
kolákon tanítanak is közgazdasági angol, műszaki orosz stb. nyelvet.
A személyi és tárgyi feltételek elégtelensége, illetve hiánya azonban
gyakran megkérdőjelezi az ilyen jellegű törekvéseket. Emellett a ta-
nuló az idegen nyelvvvel, a nyelvtanár pedig a különleges szakmával
nehezen tud csak megbirkózni.

A szaknyelvi tanfolyamok általában magára a köznyelvre épülnek,
holott a nyelvhasználók saját nyelvük területén is többféle intra- és
interlingvális variánst használnak. A nyelvhasználat függ továbbá a
beszélők számától, társadalmi helyzetétől és közlési szándékától, a
beszélők közötti kapcsolat jellegétől, a közlés tárgyától, a közlés-
átviteli közegtől stb. Mindezen tényezők beható vizsgálata mélyen-
szántó szövegnyelvészeti kutatásokat tenne szükségessé.

A különleges csoport- és szaknyelveknek a köznyelvnek nevezett
absztrakt nyelvi normához való viszonyáról ma még keveset tudunk. Fő-
ként a lexikális eltéréseket szokás hangsúlyozni, bár a szaknyelvek
szóállománya nem különül el mereven az általános szókészlettől. Ha-
sonló a helyzet a szintaxissal /mondattannal/ is. Mindazonáltal meg-
állapítható, hogy mind a használt szavak, mind a használt mondatser-
kezetek fokozódó tárgyi szakszerűség esetében maguk is egyre inkább
speciálisakká válnak. Egyelőre azonban még tisztázatlan, hogy hol van
a pontos határ a szaktudományi, az általános tudományos és a minden-
napinak mondható szövegek között.

Egyesek a szókörnyezet fogalmát próbálják ennek a problémának a
tisztázásához segítségül venni, a szókörnyezet azonban nem ad támpont-
ot arra vonatkozólag, hogy melyik szó, jelentés vagy mondatforma
gyakori és jellemző ilyen vagy olyan közlési helyzetekre.

A szaknyelvek természetesen nemcsak az absztrakt átlagnyelvvel szemben, hanem egymás között is eltéréseket mutatnak. Így tulajdonképpen egész sor nyelvi regiszterrel kell számolnunk.

Mindez arra utal, hogy a szaknyelvi tanfolyamok tematikájának a kidolgozása a célközpontos alkalmazott nyelvészet egyik igen nehéz feladata. A csalódások mindenestre az ilyen tanfolyamok számának a csökkenéséhez vezettek. Ha imitt-amott mégis sor kerül rájuk, a cél rendszerint az írott/nyomtatott szövegek passzív megértése. Ennek a célnak az eléréséhez főként a folyóiratokban megjelent cikkeket és tanulmányokat szokás segítségül venni. A megtanítandó-megtanulandó szókinccs és főbb mondattipusok kiválasztása azonban igen nehéz feladat. Eppen ilyen nehéz a kiválasztott tananyag didaktikai feldolgozása is, nevezetesen az alkalmazandó eljárás módoknak, valamint az elért eredmények kiértékelésének a meghatározása.

A szerző ezzel kapcsolatban röviden ismerteti a Nottingham-i egyetem kémia szakos hallgatói számára indított német szaknyelvi tanfolyam szervezését, módszereit és célkitűzéseit. Az elért eredményekről, illetve az elszenvedett kudarcokról azonban nem számol be.

Tarnóczi Lóránt

19/74

8.03:141.8/47+430.2/

A Szovjetunió és az NDK fordítástudományának néhány marxista-leninista alaptétele. /Zu einigen marxistisch-leninistischen Grundpositionen der Übersetzungswissenschaft der UdSSR und der DDR./ - KADE, O. = Fremdsprachen, 1973. 2.sz. p.81-94./

Már HUMBOLDT és GOETHE tudatában volt a fordításban rejlő alapvető ellentmondásnak. Ezért beszélt GOETHE "a fordítás fogyatékoságai"-ról, HUMBOLDT pedig "egy lehetetlen feladat megoldására irányuló kísérlet"-ről. Ugyanakkor mind a ketten hangsúlyozták a fordítás fontosságát és szükséges voltát. Szemléletükben benne rejlett a dialektikus összefüggések zseniális megsejtése. A fordítás lehetetlen és ugyanakkor szükséges voltának ellentmondását azonban a dialektikus és történelmi materializmus módszereinek alkalmazásával fel tudjuk oldani. Eszerint a fordíthatóság térhez és időköz kötött, történelmi-társadalmi feltételektől függő kategória, s így az időleges lefordíthatatlanság is történelmileg megoldáshoz vezet.

Az idegen nyelvről történő átültetést nem statikus elszigetelt-ségben, hanem dinamikus összefüggésekben, a fordítás társadalmi beágyazásában kell tekintenünk. A fordítás lényegét abban látjuk, hogy társadalmilag szükséges, a társadalmi kommunikációban való funkciója útján mértékadóan befolyásolt, ember által végzett nyelvi tevékenységet foglal magában. A fordítás sokrétű megjelenési formáiban egységes egész, ugyanakkor fajták szerint specializált tagolódást is mutat, aminek az alapja az általános és a különös dialektikája.

A tárgy egysége megadja azoknak a módszereknek az egységét, amelyekkel ezt a tárgyat meg lehet vizsgálni és le lehet írni. A tárgy és a módszerek egysége határozza meg lényegében egy tudományszak jellegét és a tudományok rendszerében elfoglalt helyét. Az NDK kutatói - a szovjet kutatókkal együtt - a fordítástudományt az alkalmazott nyelvtudományi szakok közé sorolják, s a marxista-leninista társadalomtudományok rendszerébe sorolják be.

Minden tudománynak, amely meghatározott valós objektumokkal foglalkozik, le kell rögzítenie, hogy e valós objektumnak mely oldalait kívánja megvizsgálni, vagyis tárgyává tenni. Az objektum mint egész a tudományos felismerés célja, a tárgy pedig egy felvetett probléma elhatárolása, e cél elérése érdekében. Ez vonatkozik az olyan tudományra is, mint a fordítástudomány, amely magából az objektumból meríti létjogosultságát és különállását, tehát nemcsak azokra a tudományszakokra, amelyek idegen nyelvből való átültetéssel foglalkoznak /mint pl. az irodalomtudomány/, amely utóbbiaknál már eleve nyilvánvaló, hogy az objektumnak csak meghatározott oldalait vizsgálják meg, ti. azokat, amelyek valamilyen kapcsolatban vannak tárgyukkal. A fordítástudomány ezzel szemben tárgykörébe vonja a nyelvi átültetés objektumának valamennyi lényeges oldalát, hogy létjogosultságát bebizonyítsa, mert a nyelvi átültetés egyetlen és legsajátosabb objektuma.

Az idegen nyelvről való átültetés lényegét meghatározó oldalak három pontban foglalhatók össze:

1. a társadalmi kommunikációban gyakorolt funkció és ezért önmagában is társadalmi jelenségnek minősülés;

2. egy nyelv jeleinek egy másik nyelv jeleivel való helyettesítése, mint e funkció teljesítésének sajátos formája;

3. az ember által történő végrehajtás mint nyelvi tevékenység.

Az NDK kutatói és a szovjet kutatók egyetértenek abban, hogy a fordítástudomány gyakorlati hatékonysága még igen csekély. Ezzel kapcsolatban meg kell vizsgálnunk, hogy ennek az oka nem magában a tudományban, annak helyzetében és fejlődési tendenciáiban rejlik-e. Az egyik döntő okot abban látjuk, hogy az elmélet és a tapasztalat közötti viszony és ezzel kapcsolatban a jelenség elméleti magyarázata és normatív leírása közötti arányok a fordítástudományban nem egészen rendezettek.

E tudományág elmélete még nem eléggé fejlett, csak a fordítás legáltalánosabb törvényszerűségeit tárta fel. Az elmélet a gyakorlati szakember sok konkrét kérdésére nem tud választ adni, holott az elmélet fogalmaiban és terminusaiban tudatosan fel lehet dolgozni és rendszerezni lehet a nyelvtájtöltés tapasztalatait.

A fordítástudománynak a jövőben az eddiginél jobban tudatára kell ébrednie alkalmazott tudomány jellegéből eredő funkciójának. Szabályaival és ajánlásaival a fordító megbízható, segítő tanácsadó-jává kell válnia. Ennek érdekében használható vezérfonalat kell adnia a gyakorlati szakember kezébe. A fordítás törvényszerűségeinek elméleti-magyarázó-leírása nem elegendő. Mindenekelőtt egy meghatáro-

zott nyelvről egy másik meghatározott nyelvre való fordítás kérdéseivel kell foglalkoznunk. Csak akkor, amikor pl. az orosz nyelvről a német nyelvre való fordítás szabályait már pontosan és kimerítően összefoglaltuk, vizsgálhatjuk meg azt, hogy e szabályok közül melyek algoritmizálhatók. Abból indulhatunk ki, hogy legalábbis a fordítás meghatározott formái, mint szabályozható folyamatok, algoritmikus szabályok alapján, automata utján is elvégezhetők.

Azt azonban, hogy mikor lehet majd a gyakorlatban jelentősebb volumenben fordító automatákat üzemeltetni, ez idő szerint - különböző okokból - még nem tudjuk megmondani. A 2000. évig még semmi esetre sem rajzolódna ki ebben a vonatkozásban forradalmi átalakulás körvonalai.

Annyit azonban már most bizonyosra vehetünk, hogy az automata az embert mint fordítót sohasem fogja tudni pótolni.

Gáspár István

tud ön „audio- vizuálisul”?

nem?! ... →

TERJESZTI A MAGYAR POSTA
ÉVI ELŐFIZETÉSI DIJ 120,- Ft